

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף עא

למדנו במשנתנו - גנב וטבח ביום הכיפורים משלם תשלומי ד' וה' (כיון שאין כאן עונש בידי אדם של מיתת בית דין אלא חייב כרת בידי שמים):

קושיא: אמרי: אמנם אין כאן חיוב מיתה אבל הוא חייב מלקות על הטביחה (= לפי שעבר על לאו), והדין הוא שמי שלוקה לא משלם ממון, ומדוע חייב בד' וה'?

תירוץ: אמרי הא מני ר"מ היא: משנתנו כדעת רבי מאיר הסובר שלוקה ומשלם.

קושיא: אי ר"מ: אי אפשר לומר שמשנתנו כרבי מאיר, שא"כ אפילו אם טבח בשבת שחייב מיתה חייב בד' וה', לפי שלדעת ר"מ אין את הפטור של 'קם ליה בדרכה מיניה', ואילו לדעת משנתנו (לקמן עד:) אם טבח בשבת פטור מד' וה'.

וכי תימא: ואם תרצה לתרץ ולומר שאמנם לדעת ר"מ לוקה ומשלם אבל הוא מודה שכשיש חיוב מיתה אינו משלם, זה אי אפשר לומר, לפי שלמדנו בברייתא - גנב וטבח בשבת או לעבודה זרה שיש בזה חייב מיתה, לדעת ר"מ משלם ד' וה', נמצא שלדעת ר"מ חייב בד' וה' גם כשיש חיוב מיתה!

תירוץ: אמרי, בר מינה דהיא: כלומר ר"מ סובר שכשיש חיוב מיתה אין תשלומין, ואין להביא ראיה מהברייתא הזאת (של 'גנב וטבח בשבת או לע"ד'), שהרי נאמר על הברייתא הזאת שהיא עוסקת ב**טובח ע"י אחר**, כלומר מדובר שם שלא הגנב בעצמו טבח את הבהמה אלא השליח שלו טבח אותה, ולכן הגנב חייב בד' וה' לפי שאין כאן 'קם ליה בדרכה מיניה', שהרי השליח חייב מיתה ולא הגנב.

קושיא על התירוץ: וכי זה חוטא וכו': וכי יתכן שהשליח חוטא (= ע"י שטבח את הבהמה) וזה ששלח אותו מתחייב בתשלומי ד' וה'? והרי אין שליח לדבר עבירה!

רבא מתרץ: הדין של טביחה שונה משאר המקומות, משום שנאמר "וּטְבַּחְהוּ אוּ מְכָרוּ", כשם שמכירה יכולה להתבצע רק ע"י שני אנשים (= מוכר וקונה) כך לגבי טביחה חייב גם אם הטביחה נעשתה ע"י מישהו אחר.

מקורות נוספים לדין זה:

דבי ר' ישמעאל תנא: נאמר **וּטְבַחוּ אֶת מִכְרֹוֹ**, "או" בא לרבות שגם אם הגנב שלח שליח לטבוח, הגנב חייב.

דבי ר' חזקיה תנא: נאמר **"תִּמְשֶׁה בְּקֶרֶךְ יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר"**, "תחת" בא לרבות שגם אם הגנב שלח שליח לטבוח, הגנב חייב.

מר זוטרא מקשה: וכי יש דבר שאילו הוא בעצמו היה עושה אותו היה פטור ואם השליח שלו עשה זאת הוא חייב? (= אם הגנב היה טובח בשבת היה פטור, ואם השליח שלו טובח הגנב חייב).

רב אשי מתרץ: מה שהגנב פטור אילו היה טובח בשבת אין זה משום שהוא פטור על עצם הטביחה, שהרי אם היה טובח ביום חול היה חייב, אלא הוא פטור משום 'קם ליה בדרכה מיניה', ולכן כשהשליח שלו טובח שאין את ה'קם ליה', הגנב חייב.

שאלה: **ואי בטובח על ידי אחר וכו'.** אם אכן בברייתא מדובר שהוא טבח ע"י אחר, א"כ מדוע חכמים פוטרים את הגנב, והרי הוא לא חייב מיתה?

תשובה: **אמרי:** 'חכמים' המוזכרים בברייתא הכוונה לרבי שמעון הסובר ששחיטה שאינה ראויה לאכילה אינה נחשבת ל'שחיטה', ולכן במקרה שהשחיטה אינה מתירה את הבהמה באכילה אין זה נחשב שהוא טבח אותה ולכן לא חייב בד' וה'.

קושיא על התשובה: **אמרי:** אמנם השוחט לע"ז ושור הנסקל הבהמה נאסרת באכילה, אבל השוחט בשבת הבהמה מותרת באכילה, וכפי שלמדנו במשנה במס' חולין - השוחט בשבת וכו', וא"כ מדוע לדעת ר"ש השוחט בשבת זה נחשב לשחיטה שאינה ראויה?

תירוץ: **אמרי, סבר לה כרבי יוחנן הסנדלר:** ר"ש סובר כר"י הסנדלר, וכפי שלמדנו במשנה במס' שבת - המבשל בשבת בשוגג מותר לו לאכול בעצמו ולאחרים ואפילו באותה שבת, ואם בישל במזיד לא יאכל באותה שבת לא הוא ולא אחרים, זו דעת ר"מ. ולדעת רבי יהודה, אם בישל בשוגג יכול לאכול בעצמו במוצאי שבת, אבל באותה שבת אסור בין לו ובין לאחרים, ואם בישל במזיד לא יאכל מזה לעולם. ולדעת רבי יוחנן הסנדלר בשוגג יאכל לאחרים רק במוצ"ש ולא לו, ובמזיד לא יאכל לעולם בין לו ובין לאחרים. ע"כ המשנה שם. **נמצא שלדעת ר"ש שחיטה בשבת נחשבת כ'שחיטה שאינה ראויה' כיון שנאסרת באכילה, ולכן לדעת ר"ש פטור מד' וה' גם כשטבח ע"י מישהו אחר בשבת.**

מ"ט דרבי יוחנן הסנדלר: טעמו של ר"י הסנדלר - שנאמר "וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת **כִּי קֹדֶשׁ** הוּא לָכֶם מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוֹמֶת...", כשם שקודש אסור באכילה כך דבר הנעשה בשבת אסור באכילה.

אי מה קדש: ואם תאמר שכשם שקודש אסור בהנאה כך דבר הנעשה בשבת אסור בהנאה? לכך נאמר "וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם...", שלכם יהיה להנות ממנו.

יכול אפילו בשוגג: אולי אפילו אם בישל בשוגג יאסר באכילה? לכך נאמר "מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוֹמֶת", כלומר הפסוק מדבר במי שעשה מלאכה במזיד וחייב מיתה שאז זה דומה לקודש, אבל בשוגג שאין חיוב מיתה מותר באכילה.

פליגי בה רב אחא ורבינא: בנושא הזה האם 'מעשה שבת' (המכשל בשבת במזיד) אסור באכילה מדאורייתא או מדרבנן - נחלקו רב אחא ורבינא. הסובר מדאורייתא לומד זאת כנ"ל מ" כי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם" מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסור באכילה. והסובר שמדרבנן מפרש את הפסוק הנ"ל: דוקא "היא קודש" ואין מעשה קודש, כלומר הפסוק ממעט ש'מעשה שבת' מותר.

בשלמא למ"ד דאורייתא: הגמרא מסכמת את התשובה לשאלה שנשאלה בתחילת הסוגיא. נחזור שוב על השקלא וטריא:

רבי מאיר וחכמים נחלקו בברייתא האם גנב וטבח בשבת משלם ד' וה'. הגמרא ביארה שמדובר בטובח על ידי אחר ולכן אין כאן 'קים ליה בדרכה מיניה' והוא חייב לשלם. הגמרא שאלה: אם כן מדוע רבנן פוטרים אותו מלשלם? והשיבה: 'רבנן' הם רבי שמעון הסובר ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, ורבי שמעון סובר כרבי יוחנן הסנדלר שהשוטט בשבת במזיד אסור באכילה עולמית, ולכן השחיטה היא שחיטה שאינה ראויה ולא שמה שחיטה.

אמנם כל זה טוב רק למ"ד שמעשה שבת אסור מדאורייתא - ואז זו שחיטה שאינה ראויה ומוכן מדוע רבנן פוטרים. אבל למ"ד שמעשה שבת אסור רק מדרבנן - אם כן השחיטה ראויה ומדוע הוא פטור מד' וה'?

תירוצ: **אשאר אע"ז ושור הנסקל:** מה שכתוב 'וחכמים פוטרים' זה הולך רק על שור הנסקל ועבודה זרה שהם אסורים בהנאה, ולא על שוחט בשבת, שבזה באמת חכמים מודים שחייב.

(אמנם רבי מאיר סובר שגם בע"ז ושור הנסקל חייב, כי לשיטתו אפילו שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה).

קושיא: **ורבי מאיר אמאי מחייב שוחט לע"ז:** מדוע הוא מחייב את השוחט לע"ז בד' וה', והרי ברגע שהוא מתחיל לשחוט קצת את הבהמה לשם ע"ז - היא כבר נאסרת בהנאה (כי 'ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף'), אבל לענין תשלומי ד' וה' הוא מתחייב רק כשהוא שחט את כולה (כפי שנלמד לקמן). אלא שכשהוא גמר לשחוט אותה היא כבר לא שייכת לבעליה, שהרי היא כבר נאסרה בהנאה. ואם כן הדבר דומה לגנב שלקח את הבהמה וזרק אותה לאש לפני השחיטה, שאמנם הוא חייב לשלם כפל אך לא ד' וה'.

תירוץ: **אמר רבא:** מדובר שהגנב אמר שהוא עובד את העבודה זרה בגמר השחיטה! ולכן הוא חייב בד' וה', כי עד גמר השחיטה היא לא נאסרה בהנאה והיא עדיין שייכת לבעליה.

קושיא: **שור הנסקל איסורי הנאה נינהו:** ומדוע מחייב רבי מאיר ד' וה', הרי הבהמה כבר לא נחשבת כשייכת לבעליה?

תירוץ: **אמר רבא:** מדובר שהבעלים מסר את הבהמה לשומר, וכשהיא היתה ברשות השומר היא נגחה בן אדם והרגה אותו, והעידו על כך בבית דין ונגמר הדין לסקול את השור, ואז בא הגנב וגנב את השור מהשומר וטבח ומכר אותו - הגנב חייב לשלם לשומר ד' וה'. והטעם לכך כי רבי מאיר סובר (א.) כרבי יעקב (ב.) כרבי שמעון.

כרבי יעקב: הסובר שאם השומר החזיר את השור לבעליו לאחר שנגמר דינו לסקילה - השומר אומר לבעלים 'הרי שלך לפניך' והוא לא חייב לשלם לו כלום. יוצא אם כן שהשור הזה העומד לסקילה הוא 'דבר הגורם לממון'. דהיינו אפילו שהוא לא שווה כלום מצד עצמו (כי הוא עומד לסקילה), בכל אופן השומר יכול לפטור את עצמו מלשלם ממון לבעלים - אם הוא מחזיר אותו לפני הסקילה. (אבל אם לא יחזיר להם עד שייסקלו אותו הוא יתחייב לשלם להם את דמי השור). ונמצא שהשור הזה גורם לשומר להרויח ממון.

כרבי שמעון: הסובר ש'דבר הגורם לממון' נחשב כ'ממון' גמור. דברי רבי שמעון נאמרו על המשנה הבאה:

קדשים שחייב באחריותו: הגונב בהמה שהקדישה הבעלים לקרבן בלשון 'הרי עלי עולה' שאז הבעלים חייב באחריות הקרבן, ואם הוא יאבד הוא יתחייב להפריש קרבן אחר (אבל אם הוא היה אומר 'הרי זו עולה' והיא נאבדה הוא פטור מלהביא קרבן אחר), ולאחר מכן טבח או מכר אותה - חייב הגנב לשלם ד' וה'. כי אפילו שהבהמה אינה שווה כלום מצד עצמה (שהרי היא אסורה בהנאה), בכל אופן היא 'דבר הגורם לממון'. כי אם היא קיימת הבעלים מביא אותה לקרבן, אבל אם היא תיאבד הוא יתחייב לשלם מכספו ולהביא קרבן אחר, ולכן היא נחשבת כממון הבעלים.

לענייננו, שור הנסקל שנמצא אצל השומר, מכיון 'שהוא דבר הגורם לממון' של השומר, הוא נחשב כממון של השומר. ולכן הגונב מהשומר וטבח או מכר חייב לשלם לו ד' וה'.

אמר רב כהנא: אמרתי לרב זביד מנהרדעא את דברי הגמרא הנ"ל, שמשנתנו האומרת שטבח ומכר ביום הכיפורים משלם ד' וה' - היא דעת רבי מאיר הסובר שלוקה ומשלם.

והוא אמר לי: האם אתה יכול להעמיד את המשנה כדעת רבי מאיר ולא כרבי שמעון? והרי בסיפא כתוב 'רבי שמעון פוטר בשני אלו' משמע שבכל המשנה הוא מודה לתנא קמא!

אמר ליה: רבי שמעון מדבר רק על הסיפא - על ארבעת המקרים: השוחט לרפואה, לכלבים, נמצאת טריפה, חולין בעזרה. ומתוכם הוא חולק רק בטרפה וחולין בעזרה, כי זו שחיטה שאינה ראויה ולשיטתו שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. והוא מודה ברפואה וכלבים, כי בשני המקרים הללו השחיטה כן נחשבת לשחיטה ראויה (וכמו שביארנו במשנה). אבל לגבי השוחט ביום הכיפורים חולק רבי שמעון על הרישא של המשנה הסוברת שמשלם ד' וה' (כרבי מאיר שלוקה ומשלם), משום שלדעתו אין לוקה ומשלם.

*

גנב שור של שני שותפין: וטבח או מכר אותו, ולאחר מכן הודה הגנב במעשה לאחד מהשותפים. והדין הוא 'מודה בקנס פטור', ונמצא שהוא פטור מלשלם לשותף שהודה בפניו את תשלומי ד' וה'. אבל השותף השני העמיד אותו בדין והביא עדים שהוא גנב וטבח. השאלה היא: האם הוא חייב לשלם לו ד' וה' חצאים?

איתיביה גנב משל אביו: אם הוא טבח ומכר את הבהמה לפני שמת אביו - הוא חייב לשלם לאחים שלו את חלקם בד' וה'. והרי מכיון שגם לו יש חלק בבהמה הרי זה כאילו הוא מודה לעצמו בגניבה, והוא פטור על החלק הזה לשלם ד' וה'. ובכל אופן הוא חייב לשלם את שאר החלקים של הד' וה' לאחים. מוכח שמשלם אפילו ד' וה' חצאי בקר!

אמר ליה (רב נחמן): מדובר שכבר אביו תבע אותו לדין ופסקו שהוא חייב לשלם ד' וה', ולכן הוא משלם לאחים את חלקם. כי באמת חייבו אותו לשלם את כל הד' וה', רק שהוא מקזז מהתשלום את החלק שמגיע לו מתוך הד' וה'.

אבל לא עמד בדין מאי: אמר לו רבא: מדברין מובן שאם הוא לא היה עומד בדין בחיי האב - הוא היה פטור מלשלם לאחים את הד' וה' (כי אז הוא יצטרך לשלם להם רק חלק מהד' וה'). אך אם כן מדוע המשנה מחלקת בין טבח ומכר לפני שמת אביו (= רישא) לטבח ומכר לאחר שמת אביו (= סיפא), היה עליה לחלק באותו מקרה עצמו - דהיינו כשטבח ומכר קודם שמת אביו - ולומר שאם הוא עמד בדין הוא משלם ד' וה', ואם הוא לא עמד בדין הוא לא משלם.

אמר ליה הכי נמי: אכן היה אפשר לכתוב כך, אך בגלל שברישא נקטה המשנה 'קודם שמת אביו' - גם בסיפא היא נקטה באותו סגנון 'לאחר שמת אביו'.

לצפרא אמר ליה: למחרת בבוקר חזר בו רב נחמן ואמר לו: הגנב משלם אפילו חמשה חצאים של ד' וה'. והסיבה שלא אמרתי לך כך אתמול, משום 'שלא אכלתי בשור שור' כלומר לא דקדקתי היטב בטעם הדבר.

(א"ל רבא): ואלא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא: אך אם כן מה ההבדל בין הרישא לסיפא? כלומר מכיון שכשטבח ומכר לפני שמת אביו אפילו שלא עמד בדין הוא משלם לאחיו את חלקם בד' וה', מדוע כשטבח ומכר לאחר שמת אביו הוא לא משלם להם?

אמר ליה (רב נחמן): ברישא הוא טבח את כל הבהמה באיסור, כי אביו היה עדיין חי והוא לא ירש אותו. אבל בסיפא כשטבח לאחר מיתת אביו הוא כבר ירש את חלקו בבהמה, ויש כאן חלק בבהמה שהוא טובח אותו בהיתר, ובפסוק כתוב "וּטְבָחוּ" (באיסור) דהיינו כולו. ולכן הוא פטור מלשלם.